

Створення плану розвитку науково-дизайнерської діяльності, обмін інформацією з іншими ВНЗ в межах України та за її межами, надасть можливість ефективнішого формування творчих особистостей з графічного дизайну, а також підвищувати рівень навчання та досліджень.

Результати отримані в період проведення науково-методичних заходів з графічного дизайну (з 2007 по 2010 н.р.) показали зацікавленість студентів в координації у вивченні різних питань, пов'язаних з обраною професією.

Дизайн-освіта потребує певних змін для подальшого розвитку. Наукова діяльність, використання сучасних методів навчання повинні забезпечити успішність та результативність при підготовці фахівців за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем. Тому не виключно в майбутньому мати можливість проведення відео-конференцій та майстер-класів, контактуючи віртуально з майстрами різних держав по всьому світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця. – Київ: Навчально-методичний центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, – 2006.
2. Колосніченко М.В., Остапенко Н.В., Полька Т.О. Збірник наукових праць “Наукові школи ВНЗ – головний чинник якості навчання”. – Київ: КНУТД, Вісник №1 (спеціальний випуск), – 2008.
3. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире: Учебное пособие. – М.: ВДАДОС, – 1999.
4. Волков О.І., Віткін Л.М., Хімичева Г.І., Зенкін А.С. Система якості вищих навчальних закладів: теорія і практика. – Київ: Наукова думка, – 2006.
5. Програма міжнародного спеціалізованого форуму “Упаковка и этикетка. Технологии и маркетинг XXI века”. – Киев: Экспоцентр Украины, -- 2008.

Надійшла 06.07.2010

УДК 159.922

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИБОРУ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ

М.В. СЕМИЛІТ

Київський національний університет технологій і дизайну

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю теоретичного осмислення проблеми проектування життєвого шляху у контексті сучасного стану соціально значущої діяльності та новітніх особистісно-орієнтованих психотерапевтичних практик. Прогностична діяльність відносно майбутнього особистості тісно пов'язана з проблемами та цінностями, що створюють сенс життя. Виникає потреба у використанні нового соціально-психологічного методу проектування майбутнього, що дозволяє виявити детермінанти вибору життєвого шляху та різновиди полів майбутнього

Об'єкти та методи дослідження

Об'єкти дослідження: життєвий шлях особистості та соціально-психологічні чинники, що детермінують вибір життєвого шляху особистості.

Методологічною основою дослідження виступає гештальт-теорія і культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій Л. Виготського. Екзистенційні аспекти гештальт-психології

актуалізовано у дослідженнях Ф. Перлза, І. Польстер, М. Польстер, Н. Долгополова, С. Гінгер, Ж. Робіна, у психодрамі Я. Морено, у клієнт-центрованій терапії К. Роджерса.

Методи дослідження: метод семантичного диференціалу та система методик виявлення динаміки міжособистісних взаємин на рівні вербальних – невербальних оцінок по шкалам диференціалу. В проектуванні використовувались графічні форми: «Світ в якому я живу і хочу жити», «Моє родове дерево», «Я в майбутньому» та кольори як виявлення емоційного фону взаємодії; дослідження конкретних дій, вчинків людини у міжособистісних взаєминах методом включеного спостереження, що вказує на індивідуально неповторні та типові способи захисту людини – виконання «ритуалів поклоніння духам предків», або відступу від їхнього життєвого шляху як ствердження своєї ідентичності; дослідження життєвого шляху, часу життя з використанням порівняльно-біографічного методу.

Постановка завдання

Мета дослідження: визначити взаємовплив соціокультурних чинників та психологічних умов у процесі проектування життєвого шляху особистості.

Результати та їх обговорення

Полікультурний простір актуалізує необхідність усвідомлення національної своєрідності особистості українця та збільшує можливості людського фактору, що є основним у процесі будь-яких перетворень.

Прогнозуюча діяльність відносно майбутнього тісно пов'язана з проблемами і цінностями, які створюють сенс життя [1]. Незадоволеність такої важливої екзистенційної потреби (В. Франкл), яка є одним із показників психічного здоров'я, пояснюється багатьма факторами:

- 1) відсутність у людей чітких уявлень щодо свого життєвого шляху;
- 2) фрустрованість (вимушена відмова) потреби особистості у позитивних життєвих зразках, ідеалах;
- 3) зневіра більшості громадян у своєму щасливому майбутньому та майбутньому своїх дітей;
- 4) складність адаптації інтелігенції, педагогічних працівників до динамічних змін соціальних та ринкових відносин.

Як наслідок дії означених факторів людина втрачає можливість задоволення потреби у прогнозуванні свого майбутнього життя, що позбавляє її можливості свідомо ним керувати, адже неможливо зрозуміти особистість поза її життєвим планом. Невротична втрата віри людини у своє майбутнє посилює деструктивні тенденції організму, веде особистість до руйнування самої себе та свого найближчого оточення, а у критичних випадках – до суїцидальних проявів, кількість яких в останні роки значно збільшилася як серед дорослих, так і серед дітей.

Вибіркове, фрагментарне сприймання дійсності призводить до втрати з нею реального контакту (оточення стає небезпечним), по-друге – з втратою зв'язку з архетипами віри прадавньої культури, що знаходять втілення в формах збереження традицій, звичаїв, які передавались з покоління в покоління і були культурною основою інтеграції груп різного типу, підтримкою життєдіяльності суспільства.

Існування потреби у наповненні змістом, важливими суб'єктивно значущими подіями індивідуального життєвого шляху, важливості «психологічного прориву» в майбутнє (символічного проживання перспективи), з метою формування сильної, впевненої у своєму виборі людини, здатної долати перепони, брати на себе відповідальність змінювати обставини зумовило практичну необхідність

гештальт-драми, як цілісного проектування життєвих подій. Цей метод інтерактивної взаємодії в групі полягає у розумінні особистості як активно діючого суб'єкта свого життя, за умовою «тут, тепер і вперед» (що відповідає напрямку перебігу часу – від теперішнього до майбутнього). При цьому відбувається актуалізація ціннісної сфери (розмежування цінностей умовних, захисних та реальних), відношення з одного боку до реальності, з іншого – до традиції.

Наша наукова розробка розглядає розгортання в просторі та в часі життєвої перспективи, можливості прогнозування майбутнього, наповнення його життєстверджуючими подіями, виділяючи окремо направленість, детермінанти та варіанти життєвого шляху. Народження і смерть створюють варіативне поле для наповнення життя подіями, які є основою для його продовження, як життя роду, або для закінчення, як смерті окремої людини, індивіду.

Під процесом проектування життєвого шляху особистості ми розуміємо переведення внутрішнього плану сценарію життя у зовнішні взаємостосунки між конкретними особистостями, які є матеріалізованими об'єктами ідеальних образів суб'єкта прогнозуючої діяльності. Постає необхідність виділення конкретних етапів проектування майбутнього як дійсно проєкції внутрішніх, суб'єктивних часу і простору на реальний простір групи.

Багатовекторність поняття «життєвий шлях» вимагає врахування типу соціальної системи, її географічного розташування, історії, поворотних пунктів біографій, ініціацій, соціальних ритуалів, на фоні яких розгортається життєвий шлях особистості, започатковуються емоційні сліди пережитих подій. Розташування української спільноти між Сходом і Заходом з різними архетипальними принципами ієрархічності взаємин (Схід сповідує чоловічий принцип, Батько – Бог, Дух всього), а Захід більше вклоняється Матері, звідси потяг до всього матеріального. Існування двох центрів інтеграції, феномен подвійності вірувань (В. Ломовик, Митрополіт Іларіон), мови (компроміс – суржик), сформований внаслідок довготривалої відсутності держави, цілісності української спільноти є причиною архетипального страху нації (О. Чабан, В. Васютинський), втрати символів віри (В. Супруненко). Складні та суперечливі соціальні умови визначають відповідні *стратегії життя* (К. Юнг, К. Альбуханова-Славська, Л. Анциферова, Н. Логінова).

Дослідження народної творчості, обрядовості та вірувань дало нам підстави визначити, що для українців характерна надзвичайна цінність сім'ї, роду, бо в умовах тривалих періодів відсутності державності вона була чи не єдиним засобом самозбереження та самоідентифікації [2]. Характерна для язичницького світосприймання родова свідомість залишається основою життєвого шляху, обмежує особистісний вибір, що нівелюється колективними цінностями як умовами виживання. Це свідчить про особливу необхідність психотерапевтичних прийомів виходу з батьківських програм-інтроєктивів, що сприяє особистісному самовизначенню людини, звільненню від образ дитинства, формуванню творчого підходу до вибору власного життєвого шляху.

У звичаях, обрядах, інсценізованих діях, іграх українського народу присутні психотерапевтичні техніки, що інтегрують особистість, прийоми, які розвивають людину, проєктують її майбутнє, тобто, українська народна культура, крім своєї естетичної, регулюючої взаємини, виконує ще й психотерапевтичну функцію, сприяє єднанню людей, зростанню їх сили духу, підвищує їх потяг до життя. Для українців більш природними будуть підходи «догляду за душею», *орієнтовані на певні дії* (психодрама) та цілісного розгляду особистості, її актуальних потреб (фігури) разом з її оточенням

(фоном) – гештальт-підхід, що допомагає долати злиття між живим і неживим, знаходити межу між «Я» і не-«Я». У цих природних для українця культурних формах були закладені *стратегії виживання* та підтримування зв'язку поколінь. Встановлюється зв'язок колективних уявлень, родової свідомості з особливостями української ментальності та способами проектування майбутнього.

Життєвий шлях особистості є єдністю індивідуального та колективного (родового) розвитку, у межах якого він розгортається. Події життя початково є продуктами уяви і складаються з емоційно заряджених образів-символів, які компенсують незадоволені бажання та зумовлюють можливість їх існування в мріях, що служать основою часової перспективи, цілісного уявлення життєвого шляху (гештальту). В гештальт-методі тіло рухається, про нього говорять, усвідомлюючи свої переживання та актуальні потреби. Таким чином саме гештальт-підхід є органічним для дослідження дієвих практик, які є свосередним розгортанням традиційних культурних форм поведінки.

Ми розглядаємо специфічні способи захисту від майбутнього, що проявляються у фіксації на певному віковому періоді, бажанні не дорослішати, а стати маленьким, повному запереченні скінченності індивідуального життєвого шляху, «грою зі смертю», самообманом, потребою у поклонінні старшому представнику роду та інші. Індивідуальні проблеми вирішуються публічно і результат цього процесу є суспільним надбанням. Таким чином відповідальність за майбутнє несе не лише особистість-проектант, а й частково група. Фіксація на минулому є ознакою родової свідомості, підкорення індивідуального колективному, тому для українця є необхідним знаходження розумного балансу між родовим, колективним та індивідуальним.

Робота з майбутнім особистості – це насамперед *робота по вивільненню образів уяви*. Щоб людина могла будувати майбутнє, що дійсно відповідає її потребам, а не реалізовувати батьківські інтроектовані програми, їй необхідно звільнитись і усвідомити власні бажання щодо майбутнього життя.

Ніфонт Долгополов впевнений, що організм кожної людини, при своєму нормальному функціонуванні у ситуації “тут і тепер” постійно продукує “поля майбутнього” [3, 18]. Цей процес відбувається як на свідомому рівні, так і на несвідомому. На відміну від замкненого поля “минуле-теперішнє”, поля майбутнього відкриті, що створює можливість варіацій.

Н. Долгополов виділяє такі різновиди суб'єктивних полів майбутнього:

- фантазійне (сенса якого у протиставленні реальності), символічному задоволенні актуальних потреб;
- ідеальне (створює ідеалізоване “Я” людини, залежить від батьківських вимог, рівня домагань і самооцінки);
- майбутнє для інших (спрямоване на очікування інших людей відносно власного життя);
- анти-майбутнє (наслідування негативних програм дитинства, коли бажання «на зло для когось» стає основним мотивом життя);
- реальне майбутнє (яке відповідає реальним потребам людини, її переживанням, стосунками з іншими) [3, 23-27].

Зупинка процесу породження полів майбутнього, як нездійснених гештальтів, створює замкнене коло старіння, ситуацію, коли виживання у теперішньому блокує розвиток майбутнього. З нашої точки зору, фрустрація полів майбутнього, або зосередження на негативних полях обумовлені незавершеністю бажань, образів дії минулого, які утримують енергію необхідну для побудови майбутнього.

Закапсульована, фіксована на подіях минулого енергія проявляється як перешкода особистісному становленню, страх смерті, яка у майбутньому чекає кожного. Страх смерті, як витіснений потяг, потрапляючи в поле свідомості, викликає катарсисне вивільнення і трансформується, перетворюється у потяг до життя, створюючи варіаційні уявні поля майбутнього, що активізує пошукову активність особистості. Це відбувається внаслідок уяви і фантазії за рахунок встановлення контакту з несприйнятливими подіями, із своїми почуттями, якостями.

Уява допомагає встановити контакт із людиною, яка, можливо, відсутня або пішла з життя, і завершити ситуацію взаємодії. Уява дає можливість дослідження невідомих аспектів особистості.

Змістовною для нашого дослідження є гіпотеза Дружиніна В.Н., згідно з якою існують незалежні від індивіда варіанти життя. Ступінь свободи індивіда та міра тиску на нього зовнішнього світу – соціального середовища – залежать від конкретних історичних умов» [4, 12]. Віріант життя є цілісною психологічною характеристикою індивідуального буття і визначається типом відношення людини до дійсності. Варіант життя (або його сценарій)– це якісно визначений спосіб реалізації особистістю її життєвого шляху. В.Дружинін виділяє такі типи життя: «життя починається завтра», «життя як творчість», «життя як досягнення», «життя як сон», «життя за правилами», «життя - витачання часу», «життя проти життя». Але, на наш погляд у В.Дружиніна використовуються різні критерії у визначенні варіантів життєвого шляху.

Один з критеріїв, який ми враховуємо у своїй роботі, є успішність. Успіх особистості в особистому житті, в родині в більшості випадків забезпечує їй можливість бути щасливою, отримувати насолоду від життя, але щоб це щастя було довготривалим, стабільним необхідні матеріальні джерела існування. Виникає необхідність в успішній професійній діяльності. Ця діяльність, як і родина, потребує багато уваги і довготривалої підготовки, часто захоплює особистість, і великі успіхи в професійній діяльності, за нашими спостереженнями, знаходяться в певній полярності (антагонізмі) до родинного щастя (прогрес в одному – регрес в іншому). Часто спостерігається «втеча в роботу», особливо це проявляється в родинних професійних педагогів. Отже формуються дві стратегії життя: «до родини» та «від родини». На наш погляд, успіх – це, перш за все, вміння встановити баланс (між родовим та колективним, внутрішнім та зовнішнім, минулим та майбутнім тощо).

Виходячи з цього переконання, ми виділяємо умови успішності:

1. Баланс особистого (чоловічого і жіночого начал) і професійного.
2. Вибір близької, відносно легкодосяжної мети як зачіпки, гарантії успіху, яка є частиною, елементом довготривалої життєвої перспективи (сенсу життя), але згідно закону мотивації (Єрксона-Дотсона) мета буде досяжною тільки у випадку середньої величини побудження, тобто коли людина отримує насолоду від самого процесу діяльності. Навіть діти талановитіші, якщо народжені з пристрасної любові.
3. Наявність емоційної родинної підтримки, що формує певну «силу Я» особистості як регулюючу функцію в нестандартних ситуаціях взаємодії.
4. Вміння будувати продуктивні стосунки з оточуючими людьми, вступати в контакт і виходити з нього.
5. Здоров'я фізичне та психічне дає можливість зосереджувати увагу на предметі діяльності як завгодно довго не центруючись на власному Я (бачити предмет, а не себе).

6. Здатність приймати (не блокувати захисними реакціями) не тільки приємну, але й негативну інформацію, визнання помилок, що визиває певне протиріччя невдоволеність собою, яка є поштовхом до самовдосконалення.

7. Вироблення стійкого інтересу до обраного предмету діяльності, розвиненість просторової уяви, цілеспрямованість, мотивування потреби в успіху. Стимулювання творчих здібностей, нестандартних рішень поставлених задач в інтенсивній міжособистісній взаємодії.

8. Вміння використовувати резерви середовища, пошукова активність направлена знаходження відповідного стійкому інтересу середовища. Українці працюючи за кордоном стають, як правило, можливими людьми, а на Батьківщині ледве зводять кінці з кінцями.

9. Рациональне використання часу, не фіксованість на минулих подіях.

10. Успіх – це певна «завершеність» задуму.

Для забезпечення останніх трьох умов ми пропонуємо інтенсивну технологію(гештальт-драму) «проекування майбутнього» особистості, що пробуджує пошукову активність, дає змогу моделювати основні бажані його сцени і основне – «перетворювати пасивне почуття страху майбутнього в дієву активність» [5, 125]. Успіх – це все ж таки зовнішня оцінка певного процесу діяльності, спілкування, в середині особистість відчуває певне задоволення, зняття напруги, розслабленість, завершеність справи. Проекування життєвого шляху дає змогу символічно програти ті елементи майбутнього особистості, яких їй не вистачає для повного, цілісного відчуття щастя.

Пошук стратегії успіху та ступінь її реалізації у житті людини визначають результативність проєкування майбутнього.

У результаті практичної роботи у групах та індивідуальних консультаціях нами виявлено фактори результативності проєкування майбутнього особистості:

а) необхідність вступати в психологічний контакт з іншими людьми та виходити з нього розвиває комунікативні здібності, сприяє освоєнню нових бажаних соціальних ролей, що розвиває систему взаємин особистості;

б) в умовах проєкування майбутнього проєктанту необхідно постійно робити особистісний вибір: як жити і скільки років, які події здійснити, що розвиває силу «Я» і здатність особистості до самореалізації. Побудова графічного образу майбутнього з подальшим втіленням його в реальних діях знімає страх майбутнього (психотерапевтичний ефект), слугує матеріальною основою життєвих перспектив, сприяє більш свідомому, зрілому відношенню до життя;

в) проєкування майбутнього спонукає до пошуку нових сенсів і життєвих *стратегій* (запасних варіантів життєвого шляху), що може попереджувати суїцид звільненням від фіксації на одному життєвому плані;

г) розвиток здібності цілеспрямовання, ставити мету, відшукувати засоби досягнення її, сприяє знаходженню нових сенсів життя.

д) продуктивне розв'язання соціальних та індивідуальних конфліктів;

е) проєкування майбутнього створює умови для професійного зростання психолога, педагога, оскільки сприяє знаходженню причин розриву контактів з оточуючими людьми;

ж) формування здібності творчого динамічного відношення до життя, звільнення від батьківського програмування, підняття емоційного життєвого тону.

Висновки

Зникнення спільного ідеалу у складних соціокультурних умовах існування сучасної людини підсилює необхідність пошуку індивідуально-неповторного життєвого шляху. Виникає потреба у зверненні до використання нового соціально-психологічного методу проектування майбутнього особистості. Не лише психологічні умови, а й особливості становлення соціуму детермінують образи майбутнього, визначаючи варіанти життєвого шляху. Акцентовано увагу на такому важливому критерії вибору життєвого шляху як успішність.

Отримані результати дозволяють розширити уявлення про взаємозв'язок варіантів життєвого шляху людини зі способами переривання психологічного контакту, що дає можливість особистості більш свідомо здійснювати свій вибір (соціального статусу, професії, родини тощо), створювати модель майбутнього, яка б найбільш сприяла повноті переживання світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Франкл В. Человек в поисках смысла.- М., 1980.- 216 с.
2. Митрополіт Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу.- К., 1992.- 424 с.
3. Долгополов Н. Сотворение мира. Футуропрактика: проектирование «новых миров» с детьми и взрослыми / Гештальтподход и психодрама в образовании. – М., 1997.- С. 11-21.
4. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии. - М.: ПЕР СЕ; СПб.: ИМАТОН-М, 2000. – 135 с.
5. Семиліт М.В. Проектування майбутнього – метод зростання сили «Я» особистості // Гуманітарні науки №2(4), 2002 - С. 121-127.
6. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. - Навчальний посібник. - К.:Либідь, 1996 -264 с.
7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М., 1994. – 480 с.

Надійшла 06.07.2010

УДК: 001.895

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ В НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

М.Є. СКИБА, Г.Б. ПАРАСКА

Хмельницький національний університет

Розглянуто інноваційні методи в управлінні та розвитку науково-дослідної роботи Хмельницького національного університету. Показано основні пріоритетні напрямки в управлінні науковою діяльністю університету, зокрема формування якісного професорсько-викладацького складу, фінансування наукової діяльності, формування наукових шкіл, створення конкурентоспроможних технологій тощо

Хмельницький національний університет визнаний в Україні і світі науковий центр – найбільший на Поділлі вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який незабаром відмічатиме свій 50-літній ювілей, активно розширює горизонти вітчизняної науки і освіти, наполегливо здобуває світове визнання, готує висококваліфіковані наукові кадри, впроваджує інноваційні розробки в виробництво. За часи свого існування університет розвив один з найпотужніших наукових потенціалів серед вищих учбових закладів України, при цьому найбільш значимі результати досягнуто в 21 столітті.